

De oerwinning

Kolofon

ISBN: 978 94 6365 228 5

1e printinge 2020

© 1915, Joseph Conrad

Oarspronklike titel: Victory

© 2020 Fryske oersetting: Geart fan der Mear

Utjouwerij Elikser

Ossekop 4

8911 LE Ljouwert

Til: 058 - 289 48 57

www.elikser.nl

Foarmjouwing binnenwurk en omslach: Evelien Veenstra

Utjefte fan dit boek waard mei mooglik makke troch:

Stichting Kristlik Frysk Folksboek

Provinsje Fryslân

Neat út dizze útjefte mei fermannichfâldige wurde, opslein yn automatisearre gegevensbestannen en/of iepenbier makke troch middel fan print, fotokopy, mikrofilm of op hokfoar oare wize ek, sûnder foarôfgeande skriftlike tastimming fan de oersetter en de útjouster.

This book may not be reproduced by print, photoprint, microfilm or any other means, without written permission from the author and the publisher.

DE OERWINNING

Joseph Conrad

Oersetting: Geart fan der Mear, 2020

DEEL IEN

HAADSTIK IEN

Der bestiet, en dat wit elk skoaljonkje wol yn dizze wittenskiplike tiid, in o sa grut gemys ferbân tusken stienkoal en diamanten. Dat is de reden, wol ik leauwe, dat sommige minsken it oer stienkoal hawwe as ‘swarte diamanten’. Beide steane se foar rykdom, mar stienkoal is in folle minder draachbere foarm fan besit. Sa besjoen hat stienkoal in betreurensweardich tekoart oan konsintraasje. As no in stienkoalmyn mar yn jo festjebûse stoppe wurde koe – mar dat kin net! Tagelyk hat stienkoal wat fassinearends, it alderbelangrykst produkt fan in tiid wêryn’t wij as ferbjustere reizigers yn in útwrydsk opsichtich en drok hotel omheukerje. En ik ûnderstel dat dy twa oerwegingen, fan de praktise en de mystike kant, foarkommen hawwe dat Heyst – Axel Heyst – fuortgean koe.

De *Tropise Stienkoal Maatskippij* gong fallyt. De finansjele wrâld is in mysterieuze wrâld dêr’t suver net te leauwen ferdamping foarôfgiet oan in fallisemint. Earst ferdampt it kapitaal, en dan giet de maatskippij fallyt. Dat is in heel ûnnatuerlik natuerkundich ferskynsel, mar ferklearret wol wêrom’t Heyst mar bleau dêr’t er siet, en dêr’t wij ‘dêrbûten’ ûnderinoar om plichten te laitsjen – mar net fijandich. In lichem dat net fan syn plak komt, kin gjinien kwea dwaan, ropt gjin wjersin op, en is amper in reden ta spot. It kin jo wiswol soms yn ’e wei sitte, mar dat koe men fan Axel Heyst net sizze. Dy siet gjinien yn ’e wei, krekt as siet er op de heechste pyk fan de Himalaja, en yn sekere sin like opfallend. Iderien yn dat deel fan de wrâld wist fan him, sa’t er op syn eilantsje wenne. In eilân is net mear as de top fan in berch. Axel Heyst, dêr sa ûnbeweechlik boppe-op sittend, siet net middenyn de ûngrypberere stoarmen en trochsichtige oseanen fan lucht dy’t yn de ûneindichheid terane, mar yn pleats dêrfan yn in lije en ûndjippe see; in hartstochtloaze útrinder fan de grutte wettermassa’s dy’t om de kontinenten fan dizze wrâld hinne lizze. It wienen skaden dy’t syn meast frekwinte gasten wienen, de skaden fan wolken, dy’t de ientoanichheid ûnderbrieken fan de ûnbesiele broeiske sinneskyn fan de tropen. Syn buorman it tichtste bij – ik haw it no oer dingen mei in sekere libbendichheid – wie in sleauwe fulkaan dy’t de hele dei mei de kop justjes boppe de kym trochrike, en nachts tusken de heldere stjerren wei in doffe reade gloede op him rjuchte, dy’t bij riten as de ein fan in reusachtige sigaar, dêr’t út en troch oan sêgd waard, útsette en wer kromp. Axel Heyst wie ek in roker, en as er op de feranda omhong

mei syn sigaar, as it lêste dat er foar it op bêd gean die, dan feroarsake er yn de nacht suver deselde gloede, dy't like grut as dy oare wie, safolle milen fierderop.

Yn seker opsicht wie dy fulkaan syn selskip yn it nachtluk tsjuster – dat gauris te tsjok wie (soe men tinke) om in sigentsje troch te litten. Der wie selden genôch wyn om in fearke fuort te blazen. De measte jûnen fan it jier hie Heyst bûtendoar sitte kinnen mei inkeld mar in kers om ien fan de boeken te lêzen dy't syn heit silliger him neilitten hie. En dat wienen net in bytsje. Mar dat die er noait. Bang foar muskiten, foar it neiste. Noch waard er oait troch de stilte yn ferlieding brocht om samar wat te sizzen tsjin de kameraadskiplike gloede fan de fulkaan. Hij wie net gek. In wûndere fint – ja, dat hie men sizze kinnen, en waard feitlik ek wol sein, mar der is in geweldich grut ferskil tusken dy twa, sa't jim ynskikke sille.

Yn de nachten as it folle moanne wie, dan wie de stilte om Samboeran hinne – it 'Rûne Eilân' sa't de kaarten it neame – eachferblynjend. En koe Heyst yn dy stoartfloed fan kâld ljocht sjen wat deun bij him stie, wat der útseach as in ferlitten samling geboutsjes dy't troch it oerwâld oerwoekere waarden: fage dakken boppe lege fegetaasje, ûnregelmjittige skaden fan bamboestekken yn de glâns fan lang gers, wat dat like op in oergroeid eintsje dyk dat tusken rûge boskjes troch nei ûnderen rûn nei de kust ta, mar in pear hûndert stappen fuort, mei in swarte steiger en in bult fan ien of oar spul, oan de ûnferljochte kant folslein inktswart. Mar wat noch it meast opfoel wie in reusachtich boerd op twa peallen dat Heyst, as de moanne nei dy kant draaid wie, de wite letters T.S.M. toande, dy't wol minstens twa foet heech wienen. Dat wienen de begjinletters fan de *Tropise Stienkoal Maatskippij*, syn wurkjouwers – syn eardere wurkjouwers, om krekt te wêzen.

Neffens de ûnnatuerlike mystearjes fan de finansjele wrâld gong de T.S.M. fallyt doe't it kapitaal yn de rin fan twa jier ferdampt wie – twongen, wol 'k leauwe, net frijwillich. Der wie lykwols neat yn dat proses dat twongen wie. It gong stadich, en wylst it fallisemint – yn Londen en Amsterdam – syn loom paad folge, bleau Axel Heyst, yn de prospektus betitele as 'de direkteur yn de tropen', op syn post op Samboeran, de foarnaamste bunkerhaven fan de maatskippij.

En it wie net inkeld mar in bunkerhaven. Dêr wie in stienkoalmyn, mei in stienkoallaach yn de skeante fan in heuvel, sa'n fiifhûndert meter fierder as de gammele steiger en in yndrukwekkend boerd. It doel fan de

maatskippij hie west om alle lagen op tropise eilannen yn hannen te krijen en dy dan lokaal te eksploitearen. En der wienen heel wat fan dy lagen. It hie Heyst west dy't bij syn frijwat doelloas omswalkjen de measte dêrfan yn syn deel fan de tropen fûn hie, en, omdat er goed briven skriuwe koe, hie er dêr oan syn freonen yn Europa hele lapen fol oer skreaun. Dat wol sizze, dat waard der sein.

Wij betwivelen oft er dêr ryk fan ferwachte te wurden – hijsels, dan. Dêr't it him foaral om te rêden west hie wie de 'grutte stap foarút', sa't er it útdrukte, yn de algemiene organisaasje fan it universum. Teminsten, dat skynt sa. Wol mear as hûndert minsken op dy eilannen hienen him praten heard oer 'de grutte stap foarút foar dy streken'. Bij de wisse swaai mei de hannen bij dy fraze wie it krekt as skode er tropise ôfstannen foar him út. Yn ferbân mei de perfekte hoflikheid fan syn manieren wie soks oertsjûgjend, of yn elk gefal krige dat de lju stil – in skoftke teminsten. Gjinien hie der nocht oan om dêr mei him oer te tsieren as er sa prate. Syn earnst koe gjinien kwea dwaan. Der wie gjin gefaar dat wa dan ek syn droom fan tropys stienkoal serieus nimme soe, dat wat foar doel hie it no om syn gevoelens te kwetsen?

Sa redenearden de minsken yn respektabele kantoaren dêr't er tagong hie as ien dy't mei introduksjebriven – en beskieden kredytbriven ek – nei it Oasten kommen wie, in pear jier foardat dat ferhaal oer stienkoallagen opdûkt wie yn syn luchtich en hoflik praat. Al fan it begjin ôf hie it net tafallen om hichte fan him te krijen. Hij wie gjin reiziger dy't syn spullen oan de man brocht. Sa'n ien komt en giet wer fuort, ergens oars hinne. Dat die Heyst net. Ik ha ris in man troffen – in direkteur fan in filiaal fan de Oriental Banking Corporation yn Malakka – tsjin wa't Heyst sûnder dat it ergens yn it bysûnder ferbân mei hold (it wie yn de biljertseal fan de klup) útroppen hie: 'Ik bin betovere troch dizze eilannen!'

Hij smiet dat der samar út, wylst er syn keu stie te krytsjen. En miskien wie it wol in soarte betovering. Der binne mear betoveringen as jo trochhinne tsjoenders oait fan droomd hawwe.

Om net al te presys te wêzen wie yn it gefal fan Heyst in sirkel mei in trochsneed fan achthûndert myl om in punt yn Noard-Borneo hinne in magise sirkel. Dy sirkel kaam krekt oan Manilla ta, en dêr hienen de lju him wolris sjoen. Dy kaam ek oan Saigon ta, en dêr wie er ek wol sinjaleard. Miskien hie dat syn besykjen west om dêrút te brekken. As dat al sa wie, dan wie dat misbetearde. Dy betovering moat in ûnbrekberien west hawwe. Dy direkteur – dy man dy't dy útrop heard hie – wie sa

ûnder de yndruk rakke fan de toan, it fjoer, de berûzing, neam it wat jo wolle, of miskien de útwrydskens dêrfan, dat er dat foarfal oan mear as ien persoan ferteld hat.

‘In nuvere fint, dy Sweed,’ hie syn iennich kommentaar west. Mar dêr komt de namme fan ‘de betovere Heyst’ wei dy’t sommige lju op ús man plakt hawwe.

Hij hie ek oare nammen. Yn syn jonge jierren, lang foardat er sa oanfallich keal boppe-op syn holle wurden wie, hie er in kear in introduksjebriif oan de hear Tesman fan de Bruorren Tesman jûn, in firma yn Soerabaja – prima bedriuw. No, dy Tesman wie in freonlik goedwollend âld hearke. Hij wist net goed wat er fan dy gast tinke moast. Nei him ferteld te hawwen dat se syn ferbliuw op dy eilannen sa noflik as mar koe meitsje woenen, en dat se him wol helpe woenen bij syn plannen, ensafuorhinne, en nei Heyst syn betankje oanheard te hawwen – jo witte wol, it wenstige praat – frege er dêrnei op langsume faderlike toan: ‘En jo hawwe niget oan ...?’

‘Feiten,’ ûnderbruts Heyst him mei syn hoflike stim. ‘Feiten is it iennige dat de moeite fan it witten wurdich is. Hurde feiten! Inkelde feiten, menear Tesman.’

Ik wit net oft de âlde Tesman it mei him iens wie of net, mar dy moat der wol oer praat hawwe, want ús man krige in skoftlang de bijnamme fan ‘hurde feiten.’ Hij hie it bysûndere gelok dat syn útspraken oan him hingjen bleauwen en in deel fan syn namme waarden. Dêrnei hat er wat op de Javasee omfearn op in pear fan de handelsskoeners fan Tesman, om dan te ferdwinen oan board fan in Arabys skip, de kant fan Nij-Guinea út. Hij hat sa lang oan de râne fan syn betovere sirkel omhongen, dat er suver al fergetten wie foardat er wer yn it sicht kaam yn in ynboarlingeprau fol mei omstippers út Goram, swartferbrând troch de sinne, o sa meager, mei heel wat minder hier, en in map mei sketsen ûnder de earm. Dy liet er graach sjen, mar fierders liet er suver neat los. Hij hie him ‘bêst fermakke’, sa sei er. Ien dy’t foar de aardichheid nei Nij-Guinea giet – no ja!

Letter, jierren nei de tiid, doe’t de lêste spoaren fan de jeugd fan syn gesicht ferdwûn wienen, en al syn hier boppe-op syn holle ek, en syn read-gouden horizontale snor werklik in nobele omfang krigen hie, hat in sekere beruchte blanke him in bijnamme opplakt. Mei triljende hân in heech leechdronken glês delsettend – betelle troch Heyst – sei er, mei dy berette skerpsinnichheid dy’t gjin inkelde oars-net-as-wetter-drinker oait prestearde hat: ‘Heyst is in echte hear. In echte hear! Mar ek in út-uto-pist.’

Heyst hie krekt dat plak fan iepenbiere toarstferkwikking ferlitten dêr't dy útspraak dien waard. Utopist, hê? No, om de wierheid te sizzen, it iennige wat ik him ooit sizzen heard haw dat dêr ferbân mei ha kinnen hie, wie syn útnûging oan de âlde McNab sels. Him omdraaiend mei dy perfekte hofflikheid fan hâlding, beweging en stim, wat sa dúdlik bij him hearde, hie er op delikaat grapjeierige toan sein: 'Komme jo mar even mei om jo toarst mei ús te ferslaan, menear McNab!'

Miskien hie dat it west. Ien dy't, sels al wie dat mar op grapjeierige toan, foarstelle koe om de âlde McNab syn toarst te ferslaan, dat moat wol in utopist west hawwe, in neijager fan harsensskimen, want Heyst wie gjin wûnder fan deagewoane irony. En dat wie miskien wol de reden dat er oer it algemien wol populêr wie. Yn dy tiid fan syn libben, yn de folheid fan syn lichaamlike ûntwikkeling, mei syn kriichshaftige ferskining, syn keale holle en lange snor, like er op de portretten fan Karel XII, dy grutte Sweedse koaning en aventurier út it ferline. Der wie lykwols gjin inkelde reden om te tinken dat Heyst hoe dan ek in fjuchtersbaas wie.

HAADSTIK TWA

It wie yn dy snuorje dat Heyst in relaasje mei Morrison oangong op kondysjes dêr't de lju it rjuchte net fan wisten. Sommigen seinen dat er in kompanjon wie, oaren dat er min of mear in beteljende gast wie, mar yn werklikheid wie de saak yngewikkelder. Op in dei wie Heyst op Timor bedarre. Wêrom no krekt Timor, dat wit gjinien. Goed, hij skaaide wat yn Dili om, dat ferskuorrend korrupte plak, mooglik om wat noch ûnûntdutsen feiten te sykjen, doe't er op strjitte Morrison trof, dy't op syn manier ek in 'betovere' man wie. As jo tsjin Morrison oer nei hûs ta gean begûnen – hij kaam út Dorsetshire – dan begûn er te huverjen. Hij sei dan dat it dêr donker en wiet wie; dat it krekt wie as libben jo dêr mei de holle en skouders yn in jutesek. Dat wie inkeld mar syn oerdreaune manier fan praten. Morrison wie 'ien fan ús.' Hij wie de eigener en kaptein fan de *Capricorn*, in frachtbrik, en men tocht dat er dêr wol aardich mei rûnkomme kinne soe, behalve dat er te goederjousk wie. Hij wie de o sa beminde freon fan in stel godferlitten doarpkes oan tjustere rivierkes en ûnbekende baaien, dêr't er produkten kocht en ferkocht.

Hij sylde geregeld oer ôfgrysluk gefaarlike wetterkes nei ien of oar suterich plakje, allinnich mar om dêr in slim hongerige befolking oan te treffen dy't him mei klam om rys biddele, en mei 'produkten' dy't alles bijelkoar noch gjin koffer fan Morrison fuld hawwe soenen. Under algemien jûchhei brocht er dy rys dan toch oan wâl, en lei dan de minsken út dat it in foarskot wie, en dat se no bij him yn it kryt stienen. Hij orearde dan oer hurd wurkjen en iver, en makke in wiidweidige oantekening yn in bûsboekje dat er altyd bij him hie, en dat wie dan de ein fan dy transaksje. Ik wit net oft Morrison dêr wol sa oer tocht, mar de doarpelingen twivelen dêr absolút net oan. Alle kearen as in kustdoarpke dy brik yn it fizier krige, dan begûnen se op alle trommels om te huffen en alle flagen te hisen, en de famkes stutsen dan blommen yn it hier en de minsken gongen dan op de wâl stean en Morrison beseach dan troch syn blinkende monocle al dy opwining breed glimkjend en mei in air fan grutte tefredenheid. Hij wie lang en hie ynfallen glêdskearde kaken, en like krekt in advokaat dy't syn prúk fuortsoald hie.

Wij plichten him derop te wizen: 'Morrison, jo sille nooit wat fan jo foarskotten weromsjen as jo sa trochgean.' Dan luts er in gesicht fan 'dat wit ik wol, hear! Ik sil se op in dei wol nei de lever tingje – wês mar net

bang. O ja, net ferjitte' – en hij helle dan syn boekje foar it ljocht – 'dat en dat doarpke. Dêr ha se no aardich de fuotten ûnder it gat; ik soe se no om te begjinnen wol nei de lever tingje kinne.'

En hij makke in woeste oantekening yn syn bûsboekje. NB: de earstfolgjende kear dat en dat doarp nei de lever tingje.

Dan stuts er it potlead wer dêr't it hearde en spande er it ilestykje der omhinne mei in ûnbûchsume hâlding fan 'sa – klear'. Mar hij begûn noait mei dat nei de lever tingjen. Guon mannen prottelen op him. Hij bedoar de handel. No ja, miskien wol wat. Net folle. De measte plakjes dêr't er mei handele, wienen net allinne geografys net bekend, mar ek net oan de spesjale kennis fan de keaplju, dy't trochjûn wurdt troch hearren en sizzen, sûnder babbelegûchjes, en dy't de mysterieuze lokale kennis fan de keaplju foarstelt. Der waard ek grute dat Morrison yn elk plakje in frou hie, mar de measten fan ús wiisden dy ynskûnsels grimmitich ôf. Hij wie in echte minskefreon en earder asketys as oarsom.

Doe't Heyst him yn Dili tsjinkaam rûn Morrison krekt op strjitte, mei it monocle oer it skouder smiten, de kop foaroer, en mei it hopeloas foarkommen fan dy behurde swalkers dy't men oer de dyk fan wurkhûs nei wurkhûs sjaggeljen sjucht. Op strjitte oansprutsen seach er mei in soarchlike útdrukking wyld op. Hij siet echt yn de problemen. De wike dêrfoar wie er de haven fan Dili ynfearn en hienen de Portugese autoriteiten, bearend dat der wat mis mei syn papieren wie, him in boete oplein en de brik oan de ketting lein.

Morrison hie noait wat ekstra los jild bij him. Sa't hij handel dreau soe it ek frjemd west hawwe as dat wol sa west hie; en al dy skulden dy't yn syn bûsboekje stienen, wienen net ien millrei wurdich – lit stean in shilling. De Portugese amtners fersochten him minlik om him dêr mar net al te drok om te meitsjen. Se jûgen him in wike útstel, en stelden doe foar om syn brik bij opbod te ferkeapjen. Dat betsjutte de ûndergong fan Morrison. En doe't Heyst him oan de oare kant fan de strjitte op syn wenstige hoflike toan oanrôp, wie dy wike hast al om.

Heyst stuts de dyk oer en sei, justjes bûgend, en op de manier sa't in prins in oare prins bij in privee-oangelegenheid tasprekt: 'Wat aardich jo sa ûnferwachts te treffen. Ha jo der wat op tsjin om wat mei mij te drinken yn dat suterige wynlokaal dêre? De sinne is feitlik te gleon om hjir sa op strjitte te stean te praten.'

De slim yn de lytse loege sittende Morrison folge him nuet in somber koel hutsje yn dêr't er oars gjin foet yn sette wollen hie. Hij wie der finaal

ôf. Hij wist net wat er die. Jo hienen him like maklik oer de râne fan in ôfgrûn fiere kinnen as dat wynlokaaltsje yn. Hij gong sitten as wie er in automaat. Hij koe gjin wurd útbringe, mar seach in glês wrange reade wyn foar him stean, en dronk dat leech. Heyst hie ûnderwilens, him fatsoenlik hifkjend oansjend, in plak tsjinoer him fûn.

‘Jo koenen wol koarts ûnder de lea hawwe,’ sei er meifjillend.

De earne Morrison syn tonge kaam bij dy wurden los.

‘Koarts!’ rôp er. ‘Jou mij mar koarts. Jou mij mar de pest. Dat binne mar krupsjes. Dêr komt men wol oerhinne. Mar ik wurd fermoarde. Ik wurd troch dy Portugezen fermoarde. Dy binde dêre hat mij einliks op de knibbels krigen mei har allen. Oaremoarn wurd mij de kiel trochsnijd.’

Konfronteard mei dy hartstocht makke Heyst mei syn wynbrauwen justjes in beweging fan ferbazing, dy’t yn in salon net mispleatst west hawwe soe. Morrison syn wanhopige ynbannigens wie no ynstoarten. Hij hie yn dy ellindige stêd fan modderhutsjes mei in drûge kiel oeral omdoarme, swijend, mei gjin libbene siel om syn soargen oan te sprekken, en helendal tipelsinnich fan al dat geprakkeseear. En samar ynienen hie er in blanke troffen, figuerlik mar ek letterlik – want Morrison wegere om de rassuvere blankens fan de Portugese amtners te erkennen. Hij liet himsels yn de klearebare opluchting fan breinroere wurden no helendal gean, mei de earmtakken op de tafel plante, mei bloedtrochsketten eagen, mei suver gjin stim mear, mei it skaad fan de râne fan syn rûne trophelm oer in ûngeskeard lykbleek gesicht hinne. Syn wite klean, dy’t er al trije dagen net útlutsen hie, wienen snústerich. Hij hie himsels al finaal fertutearzje litten, der wie gjin ferhelpen mear oan. Dat wie in skokkend gesicht foar Heyst, mar dy liet dêr neat fan skine bij wat er die, en hij ferburch syn gefoelens ûnder dy folmakke uterst beskaafde manier fan him. Beskaafde belangstelling, wat der passend is tusken hearen dy’t neielkoar harkje, dat wie it wat er sjen liet. En lykas gewoanlik – dat stuts oan, sadat Morrison himsels wer yn de macht krige en syn ferhaal gewoan fan man ta man pratend ôfmakke, mei de hâlding fan in man fan de wrâld.

‘Dat is in skurkachtich komplot. Mar ûngelokkich genôch kin men der niks tsjin begjinne. Dy smjunt fan in Cousinho – Andreas, witt’ je wol – hat al jierrenlang in eachje op dy brik. Mar ik woe him fansels net kwyt. Dat is net inkeld myn libbensûnderhâld, it is myn libben sels. Dat hij hat mei it haad fan de dûane dat moaie plan útbret. Dy ferkeap is fansels mar in klucht. Der sil gjinien bieder opdaagjen komme hjir. Hij krijt dy brik

heal fergees – nee, sels dat net – foar noch minder as fergees. Jo ha hjir no al wat jierren op dy eilannen west, Heyst. Jo kenne ús allegearre. Jo ha sjoen hoe't we libje. No kinne jo sjen hoe't guon fan ús oan har ein komme. Want dit wurdt de ein foar mij. Ik kin mijsels net langer foar de gek hâlde. Dat sjugge jo wol – is 't net sa?'

Morrison wie wer wat ta himsels kommen, mar men koe de sterke spanning fernimme fan syn opnij fûne selsbehearsking. Heyst begûn krekt te sizzen dat er 'heel goed sjen koe wêr't dat allegear op útdraaie ...' doe't Morrison him hommels ûnderbruts.

'Minsken noch ta, ik wit net wêrom't ik jo dit allegear sit te fertellen. Ik nim oan dat it sjen fan in echte blanke it mij ûnmooglik makke hat om myn problemen foar mij te hâlden. Wurden sjitte mij tekoart. Mar omdat ik jo al safolle ferteld haw, kin ik jo no likegoed mear fertelle. Harkje mar. Fan 'e moarn, oan board, yn myn hut, bin ik op knibbels sakke en haw ik om help bidden. Bin ik op knibbels delfallen!'

'Jo binne dan gelovich, Morrison?' frege Heyst op dúdlik respektfolle toan.

'No, ik bin seker gjin heiden.'

Morrison syn antwurd wie in flugge terjuchtwizing, en it waard even stil, wylst Morrison miskien syn geweten ûndersocht en Heyst syn gesicht ûnferstoarber en fatsoenlik belangstellend bleau.

'Ik ha bidden as in bern, fansels. Ik leau yn it bidden fan bern – no ja, fan froulju ek, mar ik tink earder dat God ferwachtet dat manlju har mear sels rêde kinne. Ik ha it net sa begrepen op manlju dy't de Almachtige allegeduerigen om de kop sangerje mei har healwize problemen. Dat liket sa brutaal. No ja, fan 'e moarn haw ik – ik ha noch noait hokker skepsel fan God dan ek mei sin kwea dien – haw ik dus bidden. Samar yn in opstiging – delploft op myn knibbels. Dat jo meie dêrfan fine ...'

Se seagen elkoar ernstich yn de eagen. Dy earne Morrison sei noch, as in ûntmoedigjende tafoeging: 'Mar dit is sa'n godferlitten oarde.'

Heyst frege mei in taktfolle stimbûging oft er ek it bedrach witte mocht dêr't de brik foar yn beslach nommen wie. Morrison ûnderdrukte in flok en neamde koartôf in bedrach, dat op himsels sa ûnbetsjuttend wie dat gjinien behalve Heyst him dêroer stilhâlde kinnen hie. En sels Heyst koe mar amper syn ûngeloof út syn fatsoenlik keazen wurden keare doe't er frege oft it wier wie dat Morrison dat bedrach net bij him hie.

Dat hie Morrison net. Hij hie allinnich mar wat Ingels goud, in pear gouden pûnmunten, oan board. Al syn sparjild lei bij Tesman, yn

Semarang, om wat rekkens mei te beteljen dy't loskomme soenen wylt hij op see wie. Hoe dan ek, dat jild hie him fan gjin mear nut west as wannear't it yn de djipste lagen fan de hel bedobbe west hie. Dat sei er allegear frijwat batsk. Hij seach ynienen mei tsjinsin nei dy nobele foarholle, dy grutte kriichshaftige snorpunten, nei dy wurge eagen fan de man tsjinoer him. Ferduld, wa wie dat no? Wat die hij, Morrison, hjir om sa te praten? Morrison wist net mear fan Heyst as de rest fan ús, keaplju yn de Arsjiipel. As dy Sweed ynienen oerein kommen wie en him in lawibus op de noas jûn hie, dan hie er net slimmer ferbjustere wêze kinnen as doe't dy frjemdling, dy ûnopfallende omswalker, mei in bûginkje oer de tafel hinne sei: 'O! As dat sa is, dan soe ik graach wolle dat ik jo helpe mocht!'

Morrison begriep dat net. Dat wie ien fan dy dingen dy't net gebeure – soks kaam net foar. Hij hie gjin flau benul wat dat betsjutte, oant Heyst beret sei: 'Ik kin jo dat bedrach wol liene.'

'Ha jo dat jild dan?' flústere Morrison. 'Jo bedoele hjirre, yn jo bûse?'
'Jawis, bij mij. Ik help jo graach.'

Morrison siet him mei iepen mûle oan te gapjen en taaste nei it monoclekoardsje dat him oer it skouder hong. Doe't er it fûn hie, stuts er syn monocle hastich yn syn each. It wie krekt as ferwachte er dat Heyst syn wenstich wyt tropepak feroarje soe yn in ljochtjaand gewaad dat oan syn teannen ta floeide, en dat der in pear grutte skitterjende wjukken op de skouders fan dy Sweed groeie soenen – en dat er gjinien detail fan dy transformaasje misse woe. Mar as Heyst al in fan boppen stjoerde ingel wie, útstjoerd yn antwurd op syn gebed, dan ferrette dy syn himelske oarsprong net troch uterlike tekens. Dat, yn pleats fan op syn knibbels te fallen, dêr't er oanstriid ta fjilde, stuts Morrison de hân út, dy't Heyst mei formele graachte en mei in beleefd mompeljen beetgriep, wêrbij't wurden as 'stelt niks foar – graach dien – jo helpe' krekt ferstien wurde koenen.

'Wûnders gebeure echt,' tocht de ferbjustere Morrison. Foar him, lykas ús allegearre op de eilannen, like dy omswalkjende Heyst, dy't sa foar it each, lykas de leeljes yn Lukas 12, wrotte noch spûn, wol de alderlêste om yn in saak dy't mei jild te krijen hie it ynstrumint fan de Foarsjennichheid te wêzen. It feit dat er opdúkt wie op Timor of wêr dan ek, wie likemin ferbazend as wannear't in mosk bij jo in kear op it kezyn delstrykt. Mar dat er in bedrach oan jild yn de bûse hie, like op ien of oare manier wol nei fleanen.

Sa ûnbegryplik dat bij Morrison, doe't se tegearre troch it sân fan de dyk nei it dûnekantoor sjaggelen, ek in modderklintsje, om de boete te beteljen, it kâlde swit útbruts. Hij stie stil en rôp mei beevjend lûd: 'Hee! Jo helje mij toch gjin grap út, Heyst?'

'In grap!' Heyst syn blauwe eagen waarden hurd doe't er dy omdraaide nei de út it lyk sleine Morrison. 'Hoe dan, as ik freegje mei?' gong er op sober beleefde manier fierder.

Morrison skamme him.

'Ferjou mij, Heyst. Jo moatte troch God stjoerd west hawwe yn antwurd op myn gebed. Mar ik ha mij suver trije dagen de kop fan soargen gek prakkesear, en it kaam ynienen bij mij op, sa fan: "Wat, as it de Duvel west hat dy't him stjoerd hat?"'

'Ik ha gjin bannen mei it boppenatuerlike,' sei Heyst minlik en hij trêde fierder. 'Gjinien hat mij stjoerd. Ik wie hjir tafallich.'

'Ik wit wol better,' lei Morrison dêrtsjin yn. 'Ik bin miskien ûnweardich, mar ik bin ferheard. Dat wit ik. Dat fjil ik. Want wêrom biede jo ...'

Heyst bûgde de holle, as út respekt foar in oertsjûging dy't er net dele koe. Mar hij bleau bij syn stânpunt troch te mompeljen dat men fanselsprekkend yn sa'n ûngelokkich gefal as ditte net ...

Letter dy deis – de boete wie betelle, en se sieten beide oan board fan de brik, dêr't de wacht ôfhelle wie – begûn Morrison, dy't behalve in hear ek in earlike fint wie, oer werombeteljen te praten. Hij besefte heel goed dat er net yn steat west hie om wat dan ek te sparjen. Dat kaam foar in part troch de omstandichheden en foar in oar part troch syn karakter. En it soe lang net tafallen hawwe om de ferantwurdlikheid tusken dy twa te ferdelen. Sels Morrison koe dat net sizze, wylst er dat wol tajûch. Mei in hâlding fan ien en al noed skreau er dat ta oan it lot: 'Ik wit net hoe't dat sa sit mar ik ha noait wat sparje kinnen. Dat is suver in flok. Der binne altyd wol in pear rekkens dy't foldien wurde moatte.'

Hij stuts de hân yn syn bûse foar it ferneamde bûsboekje dat op de eilannen sa bekend wie, syn iennige hoop, en hij blêde dêr koartsachtich yn om.

'En toch – sjuch,' gong er fierder. 'Dêr stiet it – mear as fiiftûzen dollar oan mij ferskuldige. Dat is toch seker gjin bytsje.'

Hij swijde ynienen. Heyst, dy't de hele tiid besocht hie om sa ûnbesoarge te sjen as er mar koe, makke delbêdzjende kielgelûden. Mar Morrison wie net allinne mar earlik. Hij wie ek in earber man, en op

dy swiere dei, yn oanwêzichheid fan dy bjusterbaarlike boadskipper fan de Foarsjennichheid en mei grutte tsjinsin, brocht er syn grut offer. Hij smiet de ivige illúze fan syn bestean fier fan him ôf.

‘Nee, nee. Niks wurdich allegear. Ik sil se noait twinge kinne om te beteljen. Noait in kear. Dat haw ik jierrenlang bewearde, mar dat jou ik mar op. Ik haw ek noait leude dat ik dat koe. Rekkenje dêr mar net op, Heyst. Ik ha jo bestellen.’

Dy earne Morrison lei echt de holle op de tafel fan de hut, en bleau yn dy ferplettere hâlding sitten, wylst Heyst mei uterste hoflikheid suskjend op him ynprate. De Sweed wie like slim fan slach as Morrison, want hij begriep de oar syn gefoelens folslein. Heyst die noait smeulsk oer hokker fatsoenlik gefoel dan ek. Mar hij wie net yn steat ta uterlike hartlikheid yn syn dwaan, en dat tekoart fjilde er skerp. Folmakke beleefdheid is net it goede middel foar in emosjonele ynstoarting. Sij moatte mei har beiden dêr yn dy hut fan de brik in frijwat pynlik oerke meimakke hawwe. Lang om let betocht Morrison, dy’t yn de tsjusternis fan syn fertwiveling wanhopich om in idee socht, it plan om Heyst út te nûgjen om mei him op syn brik te faren en om dan in oandeel yn syn handel te nimmen, krekt salang dat se lyk wienen.

It is tekenjend foar Heyst syn los en frij bestean dat er dat foarstel oannimme koe. Der is gjin reden om te tinken dat er no krekt op dat momint oan board fan dy brik yn alle hoeken en hernen fan de Arsjiipel, dêr’t Morrison syn measte handelswaar oppikte, omsneupe woe. Krekt oarsom, mar hij soe suver elke regeling goedkeurd hawwe om mar in ein oan dy pynlike sêne yn de hut te meitsjen. Opslach waard dêr in tafriel fan in grutte omslach opfierd: Morrison tilde syn fernedere holle op en stuts syn monocle yn syn each om mei tagedienens nei Heyst te sjen, der waard in flesse iepene ensafuorthinne. Der waard ôfptraat dat gjinien wat fan dy oerienkomst hearre mocht. Morrison, begriep jim, wie net grutsk op dy episoade, en freesde ûngenadich narre te wurden.

‘In âldkeardel as ik! Om mijsels yn de fûke rinne te litten troch dy ferdomde Portugeze smjunten! Ik soe dêr noait it lêste wurd oer hearre. Dat moatte wij ûnder de pet bewarje.’

Ut heel oare motiven, mei as foarnaamste syn oangeboaren fyngefoelichheid, hie Heyst der sels noch mear ferlet fan om dat ek stil te hâlden. In hear soe fansels tebekskrilje foar dy rol fan himelske boadskipper dy’t Morrison him optwinge soe. Dat makke Heyst ûngemaklik, feitlik. En miskien hie er der ek net safolle nocht oan om it bekend wurde te

litten dat er wol wat jild omhannen hie, wat dat dan ek mar wêze mocht – genôch, yn elk gefal, om minsken jild liene te kinnen. Dy twa fierden dêrûnder in duet op, as gearspanners yn in komise opera, sa fan ‘sst – sst! Geheim! Geheim!’ Dat moat heel grappich west hawwe, omdat se dêr beide o sa serieuus yn wienen.

In skoftlang hie dat gearspannen wol sukses, yn safier dat wij allegearre konkludearden dat Heyst bij dy goedaardige Morrison ynlutsen wie – guon seinen op him parasitearde – op syn brikje. Mar jim witte wol hoe’t dat mei sokke mystearjes giet. Der is altyd ergens wol in lek. Morrison sels, absolút gjin wettertichte pot, barste fan de tankberheid, en ûnder dy spanning moat er wat faachs loslitten hawwe – genôch om de rabberij fan de eilannen in kâns te jaan. En jim witte wol hoe aardich de wrâld is yn har kommentaar op wat se net begrypt. Der ûntstie in gerucht dat Heyst, doe’t er ienkear mysterieus Morrison yn syn kloeren krigen hie, himsels oan him fêstklamme hie en him útsûgd. Dy minsken dy’t dat gemompel nei syn oarsprong traseard hienen, wisten heel sekuer dat se dat net leauwe woenen. De boarne dêrfan, sa like it, wie in sekere Schomberg, in grouwe fint mei in burd en o sa Dúts, dy’t in losse tonge yn de mûle hie dy’t mar oan ien tried wei trochrattelle. Oft er no echt in Reserve-Luitenant wie, sa’t er ferklearre, dat wit ik net. Yn dy streken wie er fan berop hotelier, earst yn Bangkok, doe ergens oars, en úteinlik yn Soerabaja. Hij sleepte oer dat deel fan de tropen rûnom in swijsume bange frou achter him oan mei lange kroltsjes dy’t jo stompsinnich taglimke, en dêrbij ien blauwe tosk bleatlake. Ik wit net wêrom’t sa’n soad fan ús syn ferskillende etablisseminten as klant besochten. It wie in ferfelende okse en hij sêde syn ferlet fan domme rabberij ten koste fan syn klanten. Hij wie it dy’t op in jûn, wylst Morrison en Heyst syn hotel foarbijrûnen – dat wienen gjin geregelde klanten fan him – tsjin it bûnte selskip op de feranda flústere: ‘De spin en de mich krekt foarbijkommen, hearen.’ Doe, o sa belangryk en fertroulik, mei syn grouwe poat nêst de mûle: ‘Wij sitte hjir ûnderinoar – hearen, alles wat ik sizze kin is, pas op dat jim oait mei dy Sweed te meitsjen krije. Kom noait yn syn reach telâne.’

HAADSTIK TRIJE

Omdat it minsklik aard no ienkear is sa't it is, mei syn domme side likegoed as syn leechhartige kant, wienen der net sa'n bytsje dy't bearden dat se dêr likk om wienen, mei as iennige reden in algemiene oanstriid om elk kwea ferhaal te leauwen. En der wienen ek heel wat oaren dy't it gewoan grappich fûnen om Heyst 'de Spin' te neamen – achter syn rêch om, fansels. Dy wie himsels yn de fierste fierte net bewust fan dizze noch fan syn oare talrike bijnammen. Mar al gau fûnen de minsken oare dingen om oer Heyst te sizzen. Net lang dêrnei kaam er o sa nei foaren yn wichtiger saken. Hij ûntjoech him ta wat spesjaals. Hij waard in bekend figuer as pleatslik direkteur fan de *Tropise Stienkoal Maatskippij*, mei kantoaren yn Londen en Amsterdam, en mei wat oare saken dêromhinne dy't yndrukwekkend klonken en liken. Dy kantoaren yn dy twa haadstêden ha miskien bestien – en dienen dat feitlik grif ek – út ien keammerke elk. Mar sa fier fuort like dat allegearre yn it Oasten wat bysûnders. Wij wisten earder net wat dêrfan te tinken as dat we slim ûnder de yndruk wienen, mar sels de meast nochter tinkenden ûnder ús begûnen te leauwen dat dat toch wol wat foarstelde. De bruorren Tesman beneamden saakwaarnimmers, der waard in kontrakt tekene foar postboaten fan de regearing, it stoomtiidrek foar de eilannen wie begûn – in grutte stap foarút – Heyst syn stap!

En dat wie allegear it gefolch fan de moeting fan de yn ferlegenheid brochte Morrison en de omswalkjende Heyst, wat wol of net it direkte resultaat fan in gebed wie. Morrison wie gjin imbesyl, mar hij like himsels wat syn krekte posysje tsjinoer Heyst oanbelange in opmerklik faach stânpunt ynpraat te hawwen. Want, as Heyst mei jild yn de bûse stjoerd wie troch in rjuchstreeks befehl fan de Almachtige yn antwurd op it gebed fan Morrison, dan hie der gjin reden west om bysûnder tankber te wêzen, want dy hie dan dúdlik net oars kinnen. Mar Morrison leaude beide, yn de wurksumheid fan it gebed en yn de ûneindige goedheid fan Heyst. Hij tanke God mei ûntsachfolle oprjuchtens foar syn begrutsjen, en koe Heyst net genôch betankje foar de bewiisde tsjinst as tusken man en man. Yn dy (uterst prizenswaardige) tizeboel fan sterke emoasjes stie de tankberheid fan Morrison derop dat Heyst syn kompanjon wurde soe yn dy grutte ûntdekking. Uteinlik binne we gewaarwurden dat Morrison troch it Suezkanaal nei hûs gien wie om dat geweldige stienkoalidee yn